

Шеремета Людмила Павлівна

кандидат педагогічних наук

старший викладач кафедри української мови

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я.Горбачевського МОЗ України»,
м.Тернопіль, Україна

Мельник Тетяна Петрівна

кандидат філологічних наук

доцент кафедри української мови

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я.Горбачевського МОЗ України»,
м.Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ОРФОЕПІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті представлено систему методичної роботи над формуванням в іноземних студентів-медиків орфоепічних умінь і навичок. Схарактеризовано шляхи формування відповідних умінь і навичок. Окреслено найпоширеніші орфоепічні помилки. Розроблено систему тренувальних вправ для формування орфоепічної грамотності студентів-іноземців.

Ключові слова: методика формування орфоепічних мовленнєвих навичок, орфоепічні вміння і навички, система вправ, методи навчання, вимова.

Вступ. Одним із пріоритетних напрямків мовної політики України є всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах життя. Українська мова стає об'єктом вивчення не лише українців, а й представників різних народів, оскільки розвиваються міжнародні зв'язки нашої держави з іншими країнами в галузі освіти, зокрема, збільшується кількість студентів-іноземців у ВНЗ України, де мова стає для них необхідним засобом навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема культури усного мовлення не є новою. Особливості формування орфоепічних умінь були об'єктом наукових студій А.М.Богущ, О.М.Бугайчук, Л.А.Булаховського, Л.М.Вознюк, Є.П.Голобородько, М.І.Жовтобрюха, А.П.Коваль, Н.І.Пашківської, Н.І.Тоцької та ін. Проте питання формування орфоепічних навичок українського мовлення в іноземних студентів не були предметом окремих досліджень, хоча відомі окремі наукові розвідки Н.В.Василенко, Т.К.Донченко, Т.В.Мелкунової.

Мета статті – окреслити методику формування орфоепічних мовленнєвих навичок у процесі використання української мови студентами-іноземцями медичного профілю. Реалізація мети передбачає визначення: 1) змісту навчання української мови як іноземної, 2) орфоепічних і фонетичних порушень у вимові, 3) системи вправ на формування відповідних умінь і навичок.

Виклад основного матеріалу. Основна мета курсу української мови як іноземної – мотивація її вивчення, формування та удосконалення умінь і навичок усного мовлення (слухання-розуміння, говоріння), необхідних для використання в навчально-професійній та побутовій сферах спілкування. Відповідно до цього потрібно навчити студентів писати й читати, працювати з писемним текстом, будувати зв'язні усні та писемні висловлювання.

Головною метою навчання іноземних студентів української мови є практичне оволодіння нею. Відповідно до робочої програми з курсу «Українська мова як іноземна» ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я.Горбачевського МОЗ України» одним із її напрямів є формування орфоепічних умінь і навичок, зокрема, вимови голосних і приголосних (правильне артикулювання шиплячих, дзвінких та глухих), вимови м'яких приголосних звуків та слів з апостро-

фом. Таким чином, проблема формування у студентів-іноземців медичного профілю орфоепічних умінь з української мови пов'язана з вивченням її звукової структури, усвідомленням фонетичних особливостей, формуванням правильної вимови звуків, складів та слів.

Зауважимо, що у процесі оволодіння українською мовою іноземні студенти не завжди можуть подолати труднощі вимови українських звуків. Аналіз фонетичного аспекту українського мовлення студентів-медиків засвідчує значну недосконалість його звукового оформлення. Як показує досвід навчання, іноземці повільно опановують орфоепічні правила української мови. Тому у процесі роботи з іноземними студентами ми визначили основні аспекти, реалізація яких забезпечить правильне формування орфоепічних умінь і навичок. Іноземці мають оволодіти найголовнішими правилами вимови голосних, приголосних, деяких звукосполучень і окремих граматичних форм. Серед них виділяємо:

1) вимова наголошених і ненаголошених голосних, нескладового [ŷ] (медикамент, кишка, симптом, кров, вчора, завтра);

2) вимова дзвінких приголосних перед глухими (бородавка, зітхати, розсіпка, розпорядження);

3) вимова шиплячих звуків (целена, цицолотка, шлунок);

4) вимова приголосних перед я, ю, є при відсутності звука [j] у словах, що пишуться з апострофом (здоров'я, комп'ютер, дев'ять);

8) вимова проривного звука [r] (гастроуденіт, гастроентомія) і звука [r] (легені, гастрота, грип, груди);

9) вимова африкатів [дж], [дз] (дзгут, збудження, дзвінкий);

10) вимова твердих губних приголосних [б], [в], [м], [п], [ф] у кінці слів (зуб, тулуб, симптом, суглоб, вісім, кров) м'яко;

11) вимова твердого [р] у кінці слова та складу (тепер, міхур, характер, кір);

12) вимова твердих приголосних перед е (серце, дентин, ребро);

13) пом'якшена вимова приголосних перед і (біль, кістка, ліки, білок, дім; вимова приголосних перед и (дитина, милиця, клітина);

14) вимова пом'якшених [з'], [с'] перед напівпом'якшеними губними приголосними (світ, звіробій, світлолікування, свідоцтво);

15) вимова пом'якшеного [с'] перед м'якими зубними (місці, у крислі);

16) правильне наголошування слів (флюорографія, стина, асиметрія).

Увесь процес формування орфоепічних умінь і навичок потрібно спрямувати на: 1) активну вимову й слухання мовних одиниць; 2) розуміння слів та словосполучень; 3) постійне зіставлення власної вимови з орфоепічними нормами.

Формування орфоепічних навичок передбачає комплекс умінь, виконання яких забезпечить реалізацію поставленої викладачем мети. Серед них виділяємо: 1) артикуляційне тренування органів мовлення, яке розвиває їхню пластичність; 2) сприйняття звуку на слух з опорою на зір; 3) артикуляція звуку на його слуховий образ; 4) самостійне відтворення звуку з опорою на зір; 5) читання та написання літери, яка відповідає певному звуку.

Серед методів засвоєння орфоєпії української мови студентами-іноземцями на першому місці має бути метод спостереження. Погоджуємось із думкою О.М.Біляєва, що «...будь-яке мовлення повинно бути бездоганно грамотним» [1, с.39], а, особливо, мовлення викладача ВНЗ, яке має відповідати усім мовним нормам. Важливим при цьому є дотримання інтонації, міміки та жестів, добре поставлений голос, чітка дикція, дотриманням пауз, що відповідають ситуації мовлення, ступені емоційності, тощо.

Інший, не менш важливий метод роботи на заняттях з української (іноземної) мови – це вправи. У методичній науці під вправами розуміють «виконання учнями навчальних завдань із метою закріплення теоретичних відомостей та оволодіння практичними вміннями і навичками» [6, с. 24].

Типологія вправ і завдань визначається з урахуванням особливостей пропонованого матеріалу, рівня загального розвитку, мовної і мовленнєвої підготовки студентів. Найбільш прийнятною для теорії та практики навчання мови є класифікація вправ, розроблена В.О.Онищуком, в основу якої покладено дидактичну мету завдання, ступінь активності і самостійності в роботі. За цією класифікацією вправи поділяють на: а) підготовчі (мета яких – ліквідувати прогалини в опорних знаннях, потрібних для подальшого сприймання нового матеріалу); б) вступні (спрямовані на виконання завдань під керівництвом викладача для підготовки студентів до поступової самостійної роботи); в) тренувальні (метою яких є закріплення мовних умінь і навичок; основні їх види – вправи за зразком, за інструкцією, за завданням, спрямовані на конструювання і моделювання мовних одиниць, заміну одних форм чи конструкцій іншими); г) завершальні (проблемні завдання та різні види творчих робіт).

Для формування орфоепічних умінь і навичок студентів-іноземців Т.М.Мелкумова пропонує виконання вправ, що визначають: 1) рецепцію звуків (слухові фонетичні навички); 2) репродукцію звуків (артикуляційні навички) [6, с.293].

Для методики викладання української мови загалом, а також для формування орфоепічних умінь і навичок іноземних студентів-медиків, велике значення має розуміння важливості визначення раціональної системи вправ. Враховуючи педагогічні принципи систематичності і послідовності, наступності, активності, зв'язку теорії з практикою, навчання – з життям, навчання – з вихованням, пропонуємо відповідну систему вправ.

1. Уважно послухайте і вимовляйте звуки:

[ч], [ц'], [дж], [дз], [дз'], [т'], [с'], [л], [и], [п], [а], [с], [о], [н], [м], [і], [с], [т], [л'], [л'], [р], [а], [г], [ф], [з], [к], [й], [х], [б], [е], [ш], [ї], [в], [ш], [д], [у], [ц], [ж].

2. Правильно вимовляйте звуки у словах:

Хвороба, вдих, повіка, скроня, одужувати, рецепт, пов'язка, ступня, гнійний, тазовий, лікування, м'яз, зморшка, анальгетика, інфекція, захворювання, антибіотик, самопочуття, адаптація, туберкульоз, вакцина, інсулін, гепатит, пеніцилін, коліно, гіпертонія, дезінфекція, скарги, марення, горло, залоза, зап'ястя, крапельниця, вірусний, запаморочення.

3. Назвіть звуки у словах і визначте їх кількість:

Шлунок, здоров'я, гикавка, операція, сеча, опіки, порожнина, нирка, сітчастий, лікоть, довідка, печія, судом, виразка, пульс, шия, обстеження, організм, кашель, офтальмолог, лихоманка.

4. Дайте якісну характеристику кожному звуковий (голосний, приголосний, голосний наголошений – ненаголошений; приголосний твердий – м'який):

Серцево-судинні захворювання, лікарські препарати, безбеспокійливі таблетки, завідувач відділу, медична карта стаціонарного хворого, здоровий спосіб життя, згортання крові, грудна клітка, згортання крові.

4. Складіть слова з окремих букв:

*І, р, к, а, л;
е, р, ц, е, с;
і, р, з, р, х, у;
и, е, р, д, я, ф, і, т;
а, н, з, о;
а, х, б, о, в, о, р, а;
е, т, д, б, а, і;
с, т, п, і, н, а, ц;
з, а, і, к, р, а, д, а, о, р;
я, а, м, а, і, н, о, т;
о, з, о, д, м, а, п, о;
е, к, и, м, д.*

Довідка: лікар, серце, хірург, дифтерія, нога, хвороба, діабет, пацієнт, кардіограма, анатомія маніпуляція, допомога, медик.

5. Правильно вимовляйте приєменники із словами:

З Тернополя, з Харкова, із часом, від грипу, у животи, у практиці, у грудній порожнині, в клітині, в яснах, у повітрі, із шкідливою звичкою, під час, зі звіробою, з жінкою, з крові, у слизовій оболонці, в судинах, в капсулах.

6. Правильно вимовляйте слова, поясніть особливості вимови:

Вимовляти, потрібно, токсини, симптом, діагностика, пам'ять, широкий, український, навчатися, походження, вакцинація, аритмія, протипоказання, м'язи, шлунково-кишковий, потилиця, депресія, дихання, генетика.

7. Поставте наголоси у словах:

Видужання, залоза, диспансер, алкоголь, феномен, ознаки, показ, середина, сантиметр, щелепа, різкий, одинадцять, лупа, відомість, підлітковий, лікарський, завжди, слина, спина.

Формування орфоепічної грамотності студентів-медиків передбачає також засвоєння основних засобів милозвучності, що досягається природним чергуванням окремих голосних та приголосних звуків, можливістю вживати варіанти слів і словоформ, не змінюючи їхнього значення, наприклад: у – в, і – й, же – ж, над – наді, знову – знов, лише – лиш.

Викладений матеріал дозволяє зробити висновки, що постійна увага викладача до особливостей вимови і правильно дібрані вправи сприяють активному формуванню орфоепічної грамотності іноземних студентів медичних навчальних закладів, прищепленню їм навичок правильної літературної вимови українських слів, словосполучень та речень.

Виконане дослідження не претендує на остаточ-

не розв'язання окресленої проблеми, оскільки цілком актуальним і перспективним упродовж опрацювання курсу «Українська мова як іноземна» є вироблення спе-

цифічних лінгводидактичних напрямів, методів і прийомів, що стосуються формування орфоепічної грамотності іноземних студентів-медиків.

Список використаної літератури

1. Беляев О.М. Сучасний урок української мови / О.М.Беляев – К.: Радянська школа, 1981. – 176 с.
2. Василенко Н.В. Навчальна модель постановки артикуляції українських фонем арабським студентам / Н.В.Василенко // Наукові записки Національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова. Серія: Педагогічні науки. – 2007. – №67. – С.58-66.
3. Донченко Т.К. Вивчення фонетики української мови студентами-іноземцями / Т.К.Донченко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2010. – Вип.5. – С.75-81.
4. Іноземна (українська) мова за професійним спрямуванням. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/sus_dusct/rob_prog/en/med/lik/ptn/Foreign%20\(Ukrainian\)%20Language%20\(for%20Professional%20Purpose\)...html](http://www.intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/sus_dusct/rob_prog/en/med/lik/ptn/Foreign%20(Ukrainian)%20Language%20(for%20Professional%20Purpose)...html). – Загол. із екрану. – Мова укр.
5. Онищук В.А. Дидактичні основи засвоєння учнями мовних навичок і вмінь / В.А.Онищук // Українська мова і література в школі. – 1971. – №3. – С.23-29
6. Мелкумова Т.В. Формування фонетико-орфоепічної компетенції студентів при вивченні української мови як іноземної / Т.В.Мелкумова // Філологічні студії. – 2012. – Вип.7. – Ч. 2. – С.292-298.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2017 р.

Шеремета Людмила

кандидат педагогических наук
старший преподаватель кафедры украинского языка

Мельник Татьяна

кандидат филологических наук
доцент кафедры украинского языка

ДВНЗ «Тернопольский государственный медицинский университет имени И.Я.Горбачевского МОЗ Украины», г.Тернополь, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ОРФОЭПИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье представлена система методической работы над формированием у иностранных студентов орфоэпических умений и навыков. Охарактеризованы пути формирования соответствующих умений и навыков. Определены распространенные орфоэпические ошибки. Разработана система упражнений для формирования орфоэпической грамотности студентов-иностранцев.

Ключевые слова: методика формирования орфоэпических речевых навыков, орфоэпические умения и навыки, система упражнений, методы обучения, произношение.

Sheremeta Liudmyla

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D.
Senior Lecturer at the Department of the Ukrainian Language
I.Horbachevsky Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

Melnyk Tetiana

Candidate of Philological Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of the Ukrainian Language
I.Horbachevsky Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

FORMATION OF FOREIGN MEDICAL STUDENTS' ORTHOEPICAL LITERACY

The article focuses on the formation of foreign medical students' orthoepical skills. The subject of the article is the formation of pronouncing skills in foreign students' language. The main aim of the research is to analyze the method of the formation of pronouncing speech skills in the use of Ukrainian language by foreign medical students. In the article the basic rules of the pronunciation of sounds and whole words are analyzed in detail. Among the main rules of orthoepical literacy we have identified: pronunciation of stressed and unstressed vowels, voiced consonant before voiceless, hissing sounds, labial consonants, the right emphasizing of Ukrainian words. The features of pronunciation and emphasis of words were described with particular attention. Studying the features of foreign medical students' speech gave the possibility to determine special methods and ways of teaching the Ukrainian language. As the main method we have proposed the method of observation and correction the students' speech. In this connection particular importance has attached to correct teacher's speech. In our opinion the teacher has to intone words properly, know how to explain some features of Ukrainian language through mimicry and gestures, have good voice and clear diction, observe pauses in phrases and sentences.

Key words: methods of formation of speech skills, orthoepical skills, system of exercises, teaching methods, pronunciation.